

■ Leena A. Leskinen

Leena A. Leskinen

Metsäammattilaisten tulkinnat puunkasvatuksen tavoitteista energiapuun korjuun lisääntyessä

Leskinen, L.A. 2009. Metsäammattilaisten tulkinnat puunkasvatuksen tavoitteista energiapuun korjuun lisääntyessä. *Metsätieteen aikakauskirja* 3/2009: 199–212.

Metsäammattilaisten tulkintoja nuoren metsän hoidon syistä, ongelmista ja ratkaisukeinoista tutkittiin Etelä-Pohjanmaan metsäkeskuksesta kerätyn haastattelu-, havainnointi- ja dokumenttiaineiston avulla.

Yleisesti metsäammattilaiset nimesivät nuoren metsän hoitorästien syiksi metsänomistajien kiinnostuksen puutteen sekä kuitupuun liian alhaisesta hinnasta johtuvan ensiharvennusten huonon kannattavuuden. Alueellisessa metsäneuvostossa ja metsäohjelmassa nuoren metsän hoidon ongelmaksi tulkittiin resurssien tarve. Sertifioinnin yhteydessä ongelmaksi tulkittiin kuitupuun markkinoiden toimivuus.

Pieniläpimittaisen puun energiakäyttö on mahdollistanut ensiharvennusten kannattavan toteuttamisen, metsänomistajien aktivoimisen ja kuitupuun kysynnän edistämisen. Pieniläpimittaisen puun energiakäytön lisääntymisen myötä on syntynyt uusi tulkinta, jonka mukaan metsänhoidon tavoitteena voi olla ainespuutuotoksen maksimoinnin rinnalla energiapuun kasvattaminen. Tämä ”puun laatukasvatuksen” malli muuttaa metsätalouden toimijasuhteita verrattuna perinteisen ”kaupallisen ensiharvennuksen” malliin.

Jännitteet metsätalouden toimijasuhteissa vaikuttivat metsäkeskusten tapaan hallita nuoren metsän hoitokysymystä ja siitä käytävää keskustelua. Nuoren metsän hoidosta esitetyt tulkinnat vaihtelivat asyayhteyden mukaan. Lisäksi pieniläpimittaisen puun energiakäyttöä sulautettiin julkisessa keskustelussa vakiintuneeseen ”kaupallisen ensiharvennuksen” malliin. Toisaalta pieniläpimittaisen puun energiakäyttöä tuettiin muun muassa uusissa metsänhoitosuosituksissa sekä kestävänsä metsätalouden rahoituksessa. Avointa keskustelua ainespuun jalostamisesta energiaksi on käyty vasta viime vuosina.

Asiasanat: metsäkeskukset, ensiharvennus, diskurssianalyysi, narratiivianalyysi, nuoren metsän hoito

Yhteystiedot: Metsäntutkimuslaitos, Joensuun toimintayksikkö, PL 68, 80101 Joensuu. Sähköposti leena.leskinen@metla.fi

Hyväksytty 21.8.2009

Saatavissa: <http://www.metla.fi/aikakauskirja/full/ff09/ff093199.pdf>

I Johdanto

Taimikonhoitojen ja ensiharvennusten rästit ovat puhuttaneet metsäalaa ainakin 1980- ja -90-lukujen taitteesta lähtien, kun huomattiin 1960- ja 70-lukujen uudistushakkuiden ja soiden ojittamisten synnyttämien taimikoiden vaativan hoitoa (Metsätalouden jaoston muistio 1991). Yleensä syy rästeihin on se, että taimikkovaiheessa metsikön hoito on laiminlyöty tai toteutettu liian lievänä. Kun Kansallisen metsäohjelman 2015 mukainen tavoite taimikonhoidolle ja nuoren metsän kunnostukselle on 265 000 hehtaaria, toteutui tästä tavoitteesta vuonna 2008 256 000 hehtaaria (Juntunen ja Herrala-Ylinen 2009). Taimikonhoidon ja ensiharvennusten tarpeeksi on arvioitu 570 000 hehtaaria vuodessa seuraavien kymmenen vuoden aikana (Metinfo 2008).

Yhteiskunnallinen ja poliittinen tilaus hyödyntää uusiutuvia energialähteitä on lisännyt voimakkaasti Suomessa puupolttoaineen käyttöä 1990-luvun alusta lähtien. Tavoitteet lisätä puupolttoaineen käyttöä on kirjattu sekä Kansalliseen energiastrategiaan (Lähiajan energia- ja ilmastopolitiikan... 2005), että Kansalliseen metsäohjelmaan 2015 (2008). Metsähaketta (myöhemmin tässä artikkelissa: energiapuuta), tuotettiin vuosina 2007 ja 2008 keskimäärin 3,3 miljoonaa m³. Metsähakkeen raaka-aineesta 25 prosenttia oli pieniläpimittaista puuta (Ylitalo 2009).

Alueelliset metsäkeskukset edistävät nuorten metsien hoitoa monin tavoin, kuten jakamalla kestävän metsätalouden rahoituslain (Laki kestävän metsätalouden... 1093/1996) mukaista tukea, neuvonnalla, metsäsuunnittelulla ja edistämällä hanketoiminnalla nuorista metsistä saatavan pieniläpimittaisen puun energiakäyttöä. Energiapuun käytön edistämishankkeita syntyi lähes jokaiseen metsäkeskukseen 1990-luvun jälkipuoliskolla (Peltola 2003).

Metsäkeskuksen hankkeet ovat keskittyneet edistämään pieniläpimittaisen puun energiakäyttöä. Pieniläpimittaista energiapuuta kerätään metsistä, jotka täyttävät nuoren metsän hoidon tuen sekä energiapuun kuljetus- ja haketustukien edellytykset. Pieniläpimittaisen energiapuun korjuuta nuorista metsistä harjoittavat usein niin sanotut lämpöyrittäjät ja energiapuusuuskunnat. Toiminnalla on ollut paikallisesti merkittäviä sosio-taloudellisia vaikutuksia (Åkerman ja Jänis 2005, Leskinen 2006, Leskinen ym. 2006, Peltola 2007). Pienimuotoinen energia-

puun käyttö on lisännyt paikallisesti työllisyyttä ja yrittäjyyttä sekä tuottanut aluetaloudellisia hyötyjä taloudellisine kerrannaisvaikutuksineen (Peltola 2005, Leskinen 2006). Lämpöyrittäjyydestä seurannutta metsänomistajien aktiivisuuden lisääntymistä (Åkerman ja Jänis 2005) pidetään metsäpolitiikassa tärkeänä, sillä se lisää heidän kiinnostustaan puunmyyntiin ja metsänhoitotoihin (Niskanen 2005). Pieniläpimittaisen puun energiakäyttö on vaikuttanut lupaavalta keinolta lisätä nuoren metsän hoitoa monine myönteisine vaikutuksineen.

Pienimuotoisesta puun energiakäytöstä on seurannut tilanne, jolloin joissain tapauksissa on ollut kannattavaa erotella vain tukkipuu ja energiapuun, jolloin kuitupuun mitat täyttävä ainespuu on käytetty energiaksi. Energiapuun kilpailuasemia vahvistavat kestävän metsätalouden rahoituslain (myöhemmin tässä artikkelissa: KeMeRa) mukaiset tuet ja kuitupuun alhainen hinta. Kun kuitupuuta alkoi päätyä polttoon, puun energiakäyttö muuttui metsänhoidon keinosta jossain määrin päämääräksi.

Tarkastelen tässä artikkelissa, miten pieniläpimittaisen puun energiakäyttö on muuttanut metsämattilaisten suhtautumista nuorten metsien hoitorästeihin metsätalouden käytännön tasolla. Seuraavaksi perustelen metsäpoliittisen ongelman mikrotason analyysin lähtökohtaani, jonka mukaan metsämattilaisten arkiset työkäytännöt lopulta määräävät metsäpolitiikan toteutumisen.

Jotta sosiaalinen toiminta voi olla mahdollista ja yhteiskunta voi toimia, tarvitaan itsestänselvyyksien kokonaisuutta eli yhteisymmärrystä ympäröivistä asioista. Sosiaalista todellisuutta ja järjestystä rakennetaan päivittäin puheilla ja teksteillä eli *diskursseilla* sekä käytännöillä. Jokainen yhteiskunta tuottaakin diskursseja kontrolloidusti, valikoidusti, organisoidusti ja eteenpäin jakaen tiettyjen menettelyjen avulla. Koska näiden menettelyjen avulla pidetään yllä sosiaalista järjestystä, käytetään ja rajoitetaan valtaa, on niiden tutkiminen perusteltua (Foucault 1984, Jokinen ym. 1999).

Puhtaimmillaan, esimerkiksi metsätieteissä, hyvä metsänhoito tarkoittaa puunkasvatuksellisia toimenpiteitä, joilla pyritään haluttuun tavoitteeseen, kuten järeän ja hyvälaatuisen tukkipuuston kasvattamiseen (esim. Varmola 1980, 1996, Kellomäki ym. 1992). Diskurssianalyysin näkökulmasta yhteiskunnassa puunkasvatuksen periaatteet eivät säily pelkästään

materiaalisen vuonna 1980 julkaistun tutkimuksen muodossa, vaan puunkasvatuksen periaatteita on tuotettava eli *uusinnettava* jatkuvasti. Sovitut metsänhoidon periaatteet pannaan käytäntöön diskurssien ja käytäntöjen avulla. Esimerkiksi taimikonhoidon oikeita käytäntöjä suositellaan eri yhteyksissä päivittäin (Jokinen 2001) ja niiden uusintamisesta huolehtivat *verkostot* (Åkerman 2009). Taimikonhoidossa verkosto muotoutuu esimerkiksi taimikon, metsäammattilaisen, metsänomistajan sekä harvennusmallien ja taimikonhoidon tukien tuloksena. Kaikilla tekijöillä on roolinsa taimikonhoidon toteutumisessa. Metsäammattilainen voi motivoida metsänomistajaa maa- ja metsätalousministeriön myöntämällä taimikonhoidon tuilla. Tuki on metsäammattilaiselle hyödyllinen, mutta samalla rajoitettava tekijä, sillä se säätelee tarkoin, millaisena taimikonhoito toteutetaan. Koska metsäammattilaista koskevat taimikonhoidon tulostavoitteet, hän toimii pitkälti tukien ja metsänomistajien ehdoilla. Menneisyydessä luodut *toimijasuhteet*, kuten esimerkiksi metsäammattilaisen, tukien ja metsänomistajien välinen, ja niitä uusintavat diskurssit ovat koko ajan läsnä ja muutokset voivat tapahtua vain niiden kautta (Hajer 1995).

Verkostojen ylläpitämä diskurssi voi *muuntua* turpeen mukaan. Paitsi toimijasuhteet ja niitä tuottavat verkostot, materiaallinen todellisuus ekologisine prosesseineen ehdollistavat diskurssien muutosta (Berger ja Luckmann 1998, Haila 2009). Ehdollistamisella tarkoitan, että vaikka on olemassa useita toimintavaihtoehtoja, joita erilaisten yhteiskunnallisten prosessien tuloksena voidaan pitää rationaalisena, mikä tahansa ei ole mahdollista. Mustikkatyypin kasvupaikalle voidaan päätyä suosittelemaan koivua tai leppää kuusen sijasta, mutta materiaaliset ehdot rajaavat eukalyptuksen vaihtoehtojen ulkopuolelle.

Luonnonvaran rationaalisen hyödyntämisen kiistat tai muutosprosessit syntyvät aluksi ristiriitaisuuksista eli sellaisista diskurssin muutoksista, joissa rutiniinomaiset tiedon tuotannon prosessit häiriintyvät. Hajer (1995) käyttää sanaa ”välilyksymys” kuvaamaan ajattelutavan ja käytäntöjen tasolla nousevia ristiriitaisuuksia. Ristiriita tässä yhteydessä ei ole avoin konflikti vaan toimintamallin ja sen lopputuloksen aiheuttama: esimerkiksi suositustiheyteen uudistetun mäntytaimikon laatu ei tyydytäkään metsänomistajaa.

Ristiriita voi tuottaa uuden ratkaisuehdotuksen, jota tässä kutsun toimintamalliksi. Uusi toimintamalli saa kannatusta, jos verkosto toimijasuhteineen, toisin sanoen käytännön metsätalouden toimijat, toteavat se edut. Toimintamallin syntyä ja rakennetta voidaan ymmärtää analysoimalla sen taustalla olevia perusajatuksia, kontekstiin liittyviä käytännön ongelmia sekä niiden ratkaisuun liitettäviä toiminnallisia tavoitteita. (Åkerman ja Peltola 2002, Åkerman 2005, 2006). Turpeen energiakäytön toimintamallin perusajatus voi olla esimerkiksi vakaa energiantuotanto, käytännön ongelma kansainvälisten energiainmarkkinoiden heilahtelu ja toiminnallinen tavoite paikallisen polttoaineen hyödyntäminen.

Tässä tutkimuksessa analysoin diskurssianalyysia soveltamalla nuoren metsän hoitorästeihin liittyviä tulkintoja, esiin nousevia ristiriitoja sekä ratkaisuehdotuksia esitettyjä toimintamalleja. Analyysissa kiinnitin huomiota toimintamallien aiheuttamiin mahdollisiin muutoksiin toimijasuhteissa. Kun harvennusmalli ja muutetaan, metsänomistajan ja neuvojan väliset toimijasuhteet eivät muutu. Esimerkki muuttuvista toimijasuhteista on lämpöyrittäjyyso toiminta, joka on muuttanut metsänomistajan asemaa puumarkkinoilla siten, että metsänomistajan rooli on laajentunut puunmyyjästä puunjalostajaksi (Åkerman ja Jänis 2005). Tutkimuskysymykseni ovat:

- 1) Mitä erilaisia tulkintoja metsäammattilaiset esittävät nuoren metsän hoidon ongelmille?
- 2) Miten pieniläpimittaisen puun energiakäytön lisääntyminen on muuttanut käsityksiä puunkasvatuksen tavoitteista?

Seuraavassa luvussa esittelen käyttämäni aineiston ja menetelmät. Luvussa kolme käyn läpi eri asiayhteyksissä esitettyjä tulkintoja nuoren metsän hoidon ongelmista. Toimijasuhteiden kuvaus on välttämätöntä tulkintojen kontekstin ymmärtämiseksi. Luvussa neljä kokoan tulokset kahdeksi metsänhoidolliseksi malliksi ”kaupallinen ensiharvennus” ja ”puun laatu kasvatusta”, joiden taustalla vaikuttavia perusajatuksia, käytännön ongelmia ja toiminnallisia tavoitteita kuvaan. Lopuksi pohdin tulosten avulla, millaisia metsätalouden toimijasuhteiden muutoksia ”puun laatu kasvatusta” malli aiheuttaisi ja millaiseen alueelliseen metsäpolitiikan hallinnointiin muutospaineet ovat johtaneet.

2 Aineisto ja menetelmät

Tutkimuksen aineisto on kerätty Etelä-Pohjanmaan metsäkeskuksesta. Tein vuonna 2002 16 teemahaastattelua, joista nauhoitin 15, sekä 5 havainnointia. Kaikki haastateltavat olivat miehiä ja metsäammattilaisia, jotka voidaan jakaa kolmeen ryhmään. Ensimmäisen ryhmän muodostavat metsäkeskuksen asiantuntija- tai esimiesasemassa olevat henkilöt,

toisen ryhmän metsäkeskuksen toimihenkilöt, kuten metsätalousesimiehet ja metsäsuunnittelijat, sekä kolmannen ryhmän muodostavat metsänhoitoyhdistysten toimihenkilöt. Haastattelujen lisäksi tehtiin havainnointeja kahdesta metsäkeskuksen ja kuntien edustajien tapaamisesta, niin sanotusta ”kuntapalaverista”, metsäsuunnittelun tietojärjestelmästä, energiapuuhankkeen ohjausryhmän kokouksesta sekä metsäneuvojan ja metsänomistajan

Taulukko 1. Luettelo mukana olleista etutahoista alueellisen metsäohjelman laadinnassa, metsäneuvostossa, sertifiointitoimikunnassa sekä nuoren metsän hoitokampanjan ohjaus- ja tukiryhmässä Etelä- ja Keski-Pohjanmaalla.

	Alueellisen metsäohjelman 2001–2005 -laadintaprosessi	Alueellinen metsäneuvosto	Sertifiointitoimikunta	Nuoren metsän hoitokampanjan ohjaus- ja tukiryhmä
Kesto	2000–2001	26.10.–21.11.2003 ^{a)}	8.2.2001–17.11.2003 ^{a)}	1998–2002 10.12.98–13.12.00 ^{a)}
Osallistuneet etutahot (Sertifiointitoimikunta: varsinaiset jäsenet vuonna 2002)	Työryhmä: Länsi-Suomen mo-liitto Keski-Pohjanmaan mo-liitto Etelä-Pohjanmaan metsäkeskus UPM-Kymmene Metsä Metsäliitto Osuuskunta Etelä-Pohjanmaan Koneyrittäjät Puu- ja erityisalojen liitto Länsi-Suomen ympäristökeskus SLL, Pohjanmaan piiri Etelä-Pohjanmaan TE-keskus Etelä-Pohjanmaan liitto Keski-Pohjanmaan liitto Seinäjoen amk/ Tuomarniemi	Etelä-Pohjanmaan metsäkeskus Länsi-Suomen mo-liitto Keski-Pohjanmaan mo-liitto Keski-Pohjanmaan mo-liitto Keskipohjan mhy Suomenselän mhy Metsäliitto Osuuskunta UPM-Kymmene Metsä Puu- ja erityisalojen liitto Koneurakoitsijoiden liitto Metsäalan asiantuntijat Pohjanmaan luonnonsuojelupiiri Riistanhoitopiiri Etelä-Pohjanmaan 4H-piiri Etelä-Pohjanmaan TE-keskus Keski-Pohjanmaan liitto Länsi-Suomen ympäristökeskus Metsäntutkimuslaitos Seinäjoen amk/ Tuomarniemi	Länsi-Suomen mo-liitto Keski-Pohjanmaan mo-liitto Kauhavan-Kortesjärven mhy Metsähallitus, Länsi-Suomen alue Etelä-Pohjanmaan metsäkeskus Akonkosken Saha Oy Metsäliitto Osuuskunta UPM-Kymmene Metsä Puu- ja erityisalojen liitto Etelä-Pohjanmaan Koneyrittäjät Länsi-Suomen ympäristökeskus	Metsäkeskus Mhy Etelä-Pohjanmaan Keskipohjan mhy Keski-Pohjanmaan mo-liitto Länsi-Suomen mo-liitto UPM-Kymmene Metsäliitto Seinäjoen amk/ Tuomarniemi Puu- ja erityisalojen liitto Etelä-Pohjanmaan Koneyrittäjät

^{a)} Tähän tutkimukseen hankitut pöytäkirjat

välisestä neuvontatilanteesta. Lisäksi tutkimusaineistoa täydennettiin pyytämällä metsäkeskuksetta kyseisten keskusteluareenoiden tapahtumia valottavia asiakirjoja (taulukko 1). Asiakirjat ovat muun muassa ohjeistuksia, pöytäkirjoja, lakeja, säädöksiä, vuosikertomuksia sekä alueellinen metsäohjelma.

Haastatteluissa pyrin selvittämään, katsoiko haastateltava energiapuun olevan toimiva keino edistää hyvää metsänhoitoa tai mahdollisesti tulevaisuudessa uusi metsätalouden tavoite. Haastatteluista muodostuikin keskusteluja, joissa metsäammattilaiset joutuivat myös määrittelemään hyvän metsänhoidon periaatteet ja käytännöt suhteessa puun energiakäyttöön. Haastateltavat määrittivät ja vetivät rajoja muun muassa siihen, mikä toiminta tai käytäntö on puun energiakäytön edistämistä ja mikä on metsänhoitoa. Rajatapauksia olivat esimerkiksi energiapuun määrän arviointi metsäsuunnittelussa, energiapuun käytön edistämishanke tai nuoren metsän hoidon tukiehdot. Haastatteluista muodostui keskusteluja, joissa kaksi metsäammattilaista, (haastateltava ja tutkija) sängen yksimielisesti tuottivat tulkinnan Etelä-Pohjanmaan yksityismetsien nykyisestä metsänhoidollisesta tilasta sekä tämän tilan tuottavista hyvän metsänhoidon käytännöistä.

Tutkimuksen aineistot analysoin diskurssi- ja narratiivianalyysin keinoin (Crang 1997, Jokinen ym. 1999). Aluksi haastatteluaineistot luokiteltiin teemoihin, jotka osittain muodostuivat haastattelu-teemoista, osittain kumpusivat aineistosta. Teemat olivat: muutokset metsäkeskuksessa ja energiapuuasioissa, metsäsuunnittelu, neuvonta, lainvalvonta ja muuta. Uudelleenkoodauksen tuloksena aineisto järjestettiin seuraaviin kokonaisuuksiin, ”metsäkeskuksen ja sen energiapuuhankkeiden narratiivi”, ”puuenergian teema” ja ”hyvän metsänhoidon teema”. Narratiivianalyysin lähtökohta on, että ihmisille on luontaista ymmärtää asioita ja tapahtumia muodostamalla juonellisia tarinoita. Kun haastateltavat kuvaavat tarinan muodossa kuinka energiapuun käyttö ja sen edistämishankkeet syntyvät lähes tyhjästä osaksi metsäkeskuksen toimintaa, liittävät he puheessaan menneisyyden tapahtumiin omia arvioitaan eri toimijoiden rooleista, motiiveista sekä tapahtumista, joiden seurauksena nykytilanteeseen on päädytty. Haastattelut sisälsivät puhujan oman sekä metsäkeskuksessa yleisesti vallitsevan käsityksen siitä, miksi puun energiakäyttöhankkeet epäonnis-

tuivat 1980-luvulla, mutta 15 vuotta myöhemmin menestyivät. Kun käytössä on 16 haastattelua sekä dokumenttiaineisto, voidaan konstruoida aineistosta eräänlainen ”metatarina” eli mahdollisimman rehellinen tarina tositapahtumista (Flyvbjerg 2001). Teemoihin ei aineistoa ole järjestetty sen muodostaman juonen mukaan, vaan ne sisältävät aineistoa siitä, kuinka haastateltava ja haastattelija uusintavat haastatteluhetkessä perusteluja puun energiakäytön tai metsänhoidon käytännöille. Yhden tutkimusartikkelin olen tehnyt metsäkeskuksen energiapuuhankkeista käyttäen aineistosta kokonaisuuksia ”metsäkeskuksen ja sen energiapuuhankkeiden narratiivi” ja ”puuenergian teema” (Leskinen 2006). Tämän artikkelin tutkimuksessa hyödynnän ”metsäkeskuksen ja sen energiapuuhankkeiden narratiivia” sekä ”hyvän metsänhoidon teemaa”

Diskurssianalyysillä olen pyrkinyt vallitsevan sosiaalisen järjestyksen konstruointiin (Jokinen ym. 1999, 87). Tutkimuksessani se tarkoittaa, miten nuoren metsän hoidon ongelmat määritellään ja millaisiin toimintamalleihin päädytään. Analyysissä silmiinpistävää oli tulkintojen samanaikainen erilaisuus, jolloin diskurssianalyysi sopi menetelmäksi hyvin. Analyysissä kiinnitettiin huomiota argumentointiin: missä asiayhteydessä lausunto annetaan ja kenelle se osoitetaan (Alasuutari 1994, 155, Hajer 1995, 56). Tulkinnat vaikuttivatkin muuntuvan riippuen siitä, ketkä osallistuivat keskusteluun. Osallistujat vaihtuivat eri tilanteissa, joita olivat metsänomistajan ja neuvojan väliset keskustelut, energiapuuhanke, alueellinen metsäohjelma, metsäneuvosto sekä sertifiointiin liittyvät työryhmät.

3 Tulkinnat nuorten metsien hoidon ongelman syiksi ja ratkaisuiksi

3.1 Tulkinnat nuoren metsän hoidosta metsäammattilaisten haastatteluissa

”No se on se on nii niinku selevästihän se on, että pienpuun hinta on tänä päivänä nii se on niin joutava, että että yleisesti on tiedostettu, että nuoret metät on vaarassa jäädä hoitamata ja ja tuota kaikki keinot pitää

keksiä millä sitä kannattavuutta siellä saatas.” (haastattelu 12)

Haastateltujen mukaan monet metsänhoidon tavoitteista oli saavutettu melko hyvin muun muassa metsätalouden tukien ansiosta. Tästä huolimatta uhkaavaksi ristiriidaksi oli noussut metsätalouden kannattavuuskriisi. Ongelmaksi koettiin, etteivät metsäkeskuksen tärkeimmät yhteistyökumppanit, metsäteollisuuden puunostajat, metsänomistajat ja metsänhoitoyhdistykset, olleet riittävästi sitoutuneet nuorten metsien hoidon tavoitteisiin. Metsänomistajilta puuttui oikeanlainen kiinnostus ja tieto hyvästä metsänhoidosta. Esimerkiksi maatilan nuori isäntä saattoi olla kiinnostuneempi modernin sikalansa ohjaamisesta tietokoneen avulla kuin metsätöistä (haastattelu 15). Metsänomistajien kiinnostusta laski kuitupuun alhainen hinta.

”Metsänomistajalla ei ole kiinnostusta sijoittaa jossei metsätalouden harjottaminen ole kannattavaa. Ja metsänomistajalle se raha tulee siihen metsätalouteen puun myynnistä. Ja kun rahavirroista ..tulovirta on jos sitä sanotaan että se on kuvataan luvulla kaheksankymmentä niin se menovirta on täällä kuvattuna luvulla kaksikymmentä et suhde on tämä niin silloin sen tulovirran suuruus on aika lailla oleellinen. Koska sieltä kustannuspuolelta vaikka sieltä otetaan kaikki kaikki niinkö säästökohteet irti, mikä toki on tehtävä, niin se ei kuitenkaan lopulta ratkase sitä metsätalouden kannattavuutta vaan se tulovirta sen ratkasee.” (haastattelu 3)

Metsäkeskuksen ja metsänhoitoyhdistysten metsäammattilaiset pitivät puunostajien hintapolitiikkaa tarkoituksellisenä. Heidän mukaansa liian alhainen hinnoittelu vaaransi metsänhoidon hyvän tason syö-mällä metsätalouden kannattavuutta (haastattelu 3, 8, 9, 11 ja 15). Useissa tapauksissa ensiharvennuksia jouduttiin tekemään metsänhoitoyhdistyksen voimin hankinta- ja energiapuuhakkuina. Energiapuun kysyntää lisättiin metsäkeskuksen hankkeilla, joiden tehtävänä oli edistää paikallisten puuenergiayritysten tai osuuskuntien syntyä (Leskinen 2006). Metsänhoidon kannattavuus parani, kun nuoren metsän hoidosta kertyvä puu myytiin energiaksi. Energiapuun kysynnän ja sen korjuuseen saatavien tukien ansiosta nuoren metsän hoitotöitä oli pystytty tekemään ilman metsänomistajalle koituvia

kustannuksia. KeMeRa:sta myönnettävä nuoren metsän hoidon pinta-aratuki oli edellytys nuorten metsien hoitamiseksi (haastattelu 2). Metsäammattilaisia turhautti se, etteivät metsänomistajat arvostaneet metsän järkevän kehityksen turvaamista ilman kustannuksia (haastattelu 8, 9, 15).

Kuitupuun hinnanlasku oli tutkimusajankohdan (2002) puumarkkinatilanteessa johtanut siihen, että osissa nuorten metsien hoitokohteista kuitupuu kannatti käyttää energiaksi. Ensiharvennusvaiheessa oli mahdollista tehdä niin sanottu ”energiapuuhakkuu”, jossa energiapuun ja kuitupuun käytettiin energiantuotantoon ja pikkutukki-, parru- ja mahdollinen tukkipuutavara myytiin sahoille (haastattelu 9, 10, 11, 12, 13, havainnointi 4). Samalla kun energiapuuhakkuut olivat tukeneet perinteisen metsänhoidon tavoitteita, niille oli muodostunut toinen tavoite: tuottaa vaihtoehtoiset markkinat kuitupuulle (myös Leskinen 2006). Haastateltavat odottivat kysynnän laajenemisen merkitsevän parempaa kuitupuun hintaa tulevaisuudessa. Vähintäänkin haastateltavat toivoivat energiapuun ”asettavan perälaudan kuitupuun hinnanlaskulle” (haastattelu 6, 9, 11).

Energiapuun käytön ja korjuun lisääntyminen oli vastaus kahteen ongelmaan. Ensiksi uudistamishakkuiden ja metsänuudistamistoimien odottamattomana seurauksena oli syntynyt taimikonhoitojen viivästymistä, laiminlyöntiä ja liian lievänä toteuttamista. Toinen on kuitupuun hinnanlaskun tuomat muospaineet metsänhoitoon (haastattelu 8). Tämän seurauksena osa metsäammattilaisista oli kehittänyt idean uudesta puunkasvatusmallista. Seuraava metsäammattilaisen sitaatti kuvaa puunkasvatuksen vaihtoehdon, jota kutsun ”puun laatuksivatukseksi”.

”Taimikonhoijosa mehtiä jätettäs tihämmäks ja siitä tietoisesti kasvatettas tämmöne ensin ensimmäine harvennus ois ois tuota nii kokopuukorjuuta. Kyllähän sillo saavutettas niinkö paljo suurempi biomassatuotanto sille puuston nuoruusvaiheelle. Jos sille saatas järkevä käyttökohe. Jos semmoseen toimintatapaan mentäs niin pitäs olla ihan valtakunnallista kysyntää sitte tälle tämmöselle kokopuukorjatulle energiapuulle. Sillä päästäs tuota hirvituho-ongelmista sillä päästäs eroo ja tuota se laatu paranis tukkipuun laatu paranis pitkällä aikavälillä.” (haastattelu 9)

Malli sisällyttää suunnitelmallisen energiapuun kasvatuksen yhdeksi hyvän metsänhoidon periaatteeksi. Siinä taimikoita harvennetaisiin aluksi varovaisesti, mistä seurauksena ensiharvennusvaiheessa ainespuuta olisi kasvanut liian vähän kaupallisen harvennuksen toteutumiseksi (haastattelut 2, 9). Siksi tässä vaiheessa tehtäisiin ”energiapuuhakkuu”. Tuloksena saataisiin hyvälaatuisen tukkipuun kasvattamisen mahdollistava taimikon tiheä varhaiskehitys. Ajatus oli radikaali, eikä se ollut kaikkien haastateltavien mielestä suotava (haastattelut 2, 3, 5). Vasta-argumentteja löytyi useita:

Haastattelija: ”No mites niinkun energiapuun ja sen suhde niinkun metsätalouteen yleensä, jääkö sille pysyvä paikka tuossa nykysessä metsänkasvatuksessa?”

Vastaaja: ”Kyllä mulla sellanen kuva on, että vaikka kuinka kuinka tehokkaita pyritään taimikonhoitovaiheessa olemaan niin, kyllä löytyy aina aina niitä rästikohteita, josta sitä energiapuuta tulee” (haastattelu 2)

”Toteutettavissa sanotaanko tämmönen pelkän puuntuotannon näkökulmasta niin on tämä kiertoajan mittanen tuota harvennusohjelma kasvatusohjelma se on toteutettavissa semmosessa tilanteessa, missä metsänomistaja haluaa tuota panostaa aktiiviseen metsänhoitoon. Mutta täytyy muistaa, että tuota kiertoajan mittassa niin sillä metsälöllä on kolme tai neljä omistajaa. Koska sataan vuoteen sopii neljä su neljä sukupolvea niin niin tuota se ei oo niinkö hallittavissa. Tosiasiassa se musta se ei oo hallittavissa...Eli kyllä minusta niinkö neuvonnassa neuvonnassa tuota ..pitää olla lähtökohtana se, että että neuvotaan semmosia ..myös semmosia toimintamalleja, jotka niinkun voivat kestää tässä ajassa.” (haastattelu 3)

Yllä olevat lainaukset kuvaavat laatukasvatuksen tarpeettomuuteen ja epärealistisuuteen vetoavia argumentteja. Haastattelemani metsäammattilaiset myönsivät, että taimikon alkuvaiheen kasvatus nykyistä suositusta tiheämpänä vähentäisi tukkipuun saantoa mutta parantaisi laatua (haastattelut 2, 5, 9, 10). Laatukasvatusta voitiinkin siis pitää sinänsä hyvänä joskin tavanomaista metsänhoitoa työläämpänä vaihtoehtona (haastattelu 3), jonka kannattavuus olisi vaatinut energiapuun hinnan nousua (haastattelut 8, 16). Lisäksi laatukasvatusta pidettiin liian vaativana vaihtoehtona nykyajan metsänomistajille

ja sopivana vain erityisen ”valistuneelle” metsänomistajalle.

Metsäammattilaisen ja hyvän metsänhoidon periaatteiden kannalta oli eri asia huolehtia taimikonhoitorästien aiheuttamasta ongelmasta nuoren metsän hoidon tukien ja pieniläpimittaisen puun energiakäytön avulla, kuin suositella tietoista energiapuuhakkuuseen tähtäävää kasvatusmallia. Energiapuun kasvattamista realistisempaan metsätalouden kannattavuuden parantamiskeinona pidettiin metsikön hoitokertojen vähentämistä ja metsänhoidon koneellistamista (haastattelut 3, 4, 5, 9). Olisi parempi, että harvennetaan hiukan reilusti, kuin että ei harvenneta ollenkaan.

”Joudutaan käsittelykertojen määrää vähentämään. Harvennuskertojen määrät puuntuotantotalouden sallimissa rajoissa niin mahdollisimman minimii. Se johtaa myös siihen, että tuota taimikonhoito on pakko tehdä niinkun mieluummi liian tai vähän voimakkaampana kuin liian lievänä.” (haastattelu 3)

Pohtiessaan sopivaa harvennustapaa metsäammattilaiset kävivät mielessään vaihtokauppaa koneellistamisen tuoman tehokkuuden ja kasvatettavan puuston laadun välillä. Koneellistaminen edellyttäisi normien sopeuttamista voimakkaampiin harvennuksiin (haastattelut 5, 9). Liian voimakas kasvatusmetsän harvennus pienentää metsikön puuntuotannon määrää koko kiertoajalla. Niinpä harvennuksia säädellään, eikä haastateltujen mukaan ole merkityksetöntä, mille tasolle harvennusten lakirajat määräytyvät:

Vastaaja: ”Nämä metsälakirajat on veetty niin alas että se on jo oikeestaan aika pahasti pilalle hakattu että se ois niinkö metsälakirajan alleki menny. Ei ny oikein niin pahoja tilanteita oo ollukkaa että ne monesa tapauksessa jää siihe metsänhoitosuosituksen alapuolelle mutta metsälakivaatimusten yläpuolelle että menee siihen väliin niinkö sopivasti.”

Haastattelija: ”Joo no mitäs te semmosissa tapauksissa teette?”

V: ”No sii siihenhän ei niinkö metsälain lakimieles voi puuttua. Muuta ku kertoa siinä nyt voi kertoa vain metsänomistajalle että nyt ei ihan metsä tuota sitä mitä se vois tuottaa.” (haastattelu 9)

3.2 Nuoren metsän hoito-ongelman tulkin- nat alueellisissa yhteistyöryhmissä

Vaikka haastateltavat olivat sangen yksimielisiä metsätalouden kannattavuuden ja nuorten metsien hoidon ongelmista löytyi aineistosta myös toisenlaisia tulkintoja. Nuoren metsän hoidon ongelmien tulkinnat vaihtuivat erilaisissa keskusteluyhteyksissä. Kun oli kyse sidosryhmille avoimista yhteistyömuodoista, kuten metsäohjelmaprosessista tai alueellisesta metsäneuvostosta, metsäammattilaiset näyttäytyvät yhtenäisenä ryhmänä. Alla oleva sitaatti kuvaa, miten metsäalan toimijat metsäkeskuksesta, metsänhoitoyhdistyksistä sekä teollisuuden puunhankintaorganisaatioista muodostivat metsätalouden reunaehdoista yhteisen käsityksen omaavan osapuolen. Tämän osapuolen ulkopuolelle jäivät ”muut” alueellisen metsäohjelman ja metsäneuvoston toimijat.

”Musta alueellisella metsäohjelmalla on ollu niinku hyvä tilaus, koska siinä koottiin niinku muitakin toimijoita ku metsäalan toimijoita. Tää tämmönen, että firmat ja yhdistykset...on matkassa niin niillä niinku suunnilleen sama käsitys vallitti niistä asioista, mitkä on niinku metsätalouden tuota reunaehtoja. Mut täs tuotiin nää muut tahot mukaa ja toisi toisin vielä sitte, että siellä niinkun yhteisesti laskettii ja kuitattiin tietyt painopistealueet. Niin se se on tietynlainen työkalu, joka on instrumentti tammipöydistä ylöspäin et et isot kihot näkee, että mihinkä toimintoihin pitää satsata. Mä näen sen metsäohjelman merkityksen niinkun rahoituslähteenä ja tämmösenä isoje linjojen, että tää on meillä tärkeitä uudis tai harvennushakkuut, suometsie hoito, tietty tierakennuksen volyyymi tarvitaan. Ja siihen rinnalle on kytkettyä sitten näitä luontoarvoja ja muita. On energiapuuasiat otettu esille sielä mut että se ohjelma sinällään ei tuo vielä resursseja, mut sillä voidaan argumentoida niitä ja se on sen merkitys.” (haastattelu 8)

Metsäammattilaisten osapuolen johdolla ohjelmassa käsitellään metsänhoidon ongelmia eri tavalla kuin aikaisemmin kuvatuissa haastatteluissa. Nuoren metsän hoidon ongelman tulkinnaksi muodostui voimavarojen, kuten tukien ja työvoiman, riittävyys eikä esimerkiksi kuitupuun hinta (haastattelu 8). Vuonna 2002 Etelä- ja Keski-Pohjanmaan metsäneuvostossa

oli esitelty muun muassa Huomisen metsät -hanketta sekä todettu kulloinenkin nuorten metsien hoidon tilanne. Metsänhoitokysymyksiä olikin käsitelty vähemmän kuin esimerkiksi metsätalouden vesien suojelua tai lasten metsävalistusta.

Haastatteluista kävi ilmi, että sellaiset asiat, jotka metsäammattilaiset totesivat käsittelevän ”käytännön metsätalouden toteuttamiskysymyksiä”, eivät lähtökohtaisesti kuuluneet kaikille avoimen keskustelun piiriin. Nämä kysymykset olivat luonteeltaan ”konkreettisia käytännön toimijoille” tai ”yksittäisiä” ja ”pieniä”, jolloin niiden hoitaminen sujui paremmin metsäammattilaisten kesken:

”Pitäisin jatkossakin et se on niinkun, koska tää metsäneuvosto kumminki sen sen ..toiminta on aika lailla sitte maailmaa syleilevää. Oiski hyvä olla semmonen porukka (nuoren metsän hoitokampanjaryhmä) joka osaa ottaa kantaa sitten yksittäisiin, pienempiin asioihin.” (haastattelu 5)

”Kuinka ne temput tehdään niin ne on siellä sertin kriteeristöissä, jotka on tämmösiä ja ja metsänhoitosuosituksissa ja ministeriön määräyksissä, että se laadullinen työn jälki pitää täyttää. Ne asiat ja ja ne asiat on konkreettisia sitte käytännön toimijalle elikkä kentällä olevalle meidän väelle.” (haastattelu 8)

Keskusteluun siitä ”kuinka ne temput tehdään” eli metsänhoidosta ja sen konkreettisesta toteutumisesta oli käyty vain metsäammattilaisten kesken. Tämä tapahtui muun muassa sertifiointitoimikunnassa ja nuoren metsän hoitokampanjan ohjaus- ja tukiryhmässä. Metsien sertifiointiryhmään kuuluivat metsänomistajat pääasiassa metsänhoitoyhdistysjäsenyyden kautta, Metsähallitus, metsäteollisuusyritykset, 4H-piiri, Koneyrittäjät ry, metsäkeskus sekä Puu- ja erityisalojen liitto. Käytännön sertifiointiin liittyvistä asioista huolehti sertifiointitoimikunta, johon kuuluivat metsäkeskuksen lisäksi metsänomistajien liitot, metsänhoitoyhdistysten edustajat, teollisuuden edustajat, sekä itse sertifiointiryhmään kuulumattomana Länsi-Suomen ympäristökeskus (taulukko 1). Ympäristökeskuksen edustaja ei tosin ollut osallistunut kokouksiin. Sertifiointitoimikunnassa oli keskusteltu muun muassa sertifiointin auditoinneissa ilmenneistä poikkeamista sekä niiden korjaavista toimenpiteistä.

Vaikka ulkopuolisille avoimilla keskusteluareenoilla metsäammattilaiset näyttäytyvät yhtenäisenä, keskinäisessä yhteistyössä tuli esille myös ryhmän sisäisiä jännitteitä. Aineiston perusteella oli konstruoitavissa metsäammattilaisryhmän sisäiset toimijasuhteet. Metsäkeskuksen haastateltavien mukaan puunostajat luonnollisesti toimivat teollisuuden edun mukaisesti ja metsänhoitoyhdistykset olivat metsänomistajien edunvalvojia. Metsäkeskuksen työntekijät muodostivat itselleen roolin yhteiskunnan edunvalvojana suhteessa muihin.

”Mäki oon ny kauan ollu täällä samoilla seuduilla niin sitä oppii niinkun seurakuntansa tuntemaan. Mää tunnen tunnen isännät, niitä o erilaisia. Siitä voi yllättävän paljon päätellä aina siitäkin no sitten tietysti siitä siitä, että kuka sen metsänkäyttöilmoituksen on tehny. Tässä oppii niinkun eri metsäalojen toimijat tuntemaan.” (haastattelu 12)

Yllä lainatun kaltaiset metsäkeskuksen neuvontatyötä tekevät toimihenkilöt kokivat olevansa ”hyviä paimenia”, jotka ystävällisesti opastivat seurakuntaansa. He välttivät lainvalvonnan sanktioita suosien ennakoivaa ongelmien ratkaisuja neuvonnalla (haastattelu 7–9, 12, havainnointi 4). Metsänomistajien lisäksi toimihenkilön seurakuntaan kuuluivat paikalliset metsänhoitoyhdistykset, puunostajat sekä kone- ja metsäpalveluyrittäjät. Jokapäiväisessä työssään hän muistutti metsäkoneen kuljettajaa harvennuksen kohtuullisesta alarajasta, tarkisti ”mustalammas” metsätoimijan tekemän metsänkäyttöilmoituksen maastossa ja oli huolissaan metsänhoitoyhdistyksestä, jolla on taipumus lähettää metsäkeskukseen nuoren metsän hoidon tukihakemuksia liian leväperäisin perustein (haastattelu 9 ja 12). Hyvä paimen edusti yhteiskunnan näkökulmaa ollen samanaikaisesti sekä metsänhoidon neuvoja että metsälakien valvoja.

Vaikka näennäisesti metsäkeskuksilla ei vaikuttanut olevan valtaa, muun muassa KeMeRa-työohjelmaan myönnettyt varat sekä näiden käyttöön liittyvät asetukset, määräykset ja ohjeet loivat ohjaussuhteen erityisesti metsänomistajiin ja metsänhoitoyhdistykseen (havainnointi 4). Metsänhoitoyhdistys on organisaatio, joka haastateltavien mukaan tuottaa yhdessä metsäkeskuksen kanssa metsänomistajille palveluja ja edistää metsätaloutta (haastattelu 3, 8, 11, 13,

14). Vaikka metsäkeskuksen valvontarooli rajoittui metsänhoitomaksujen käyttöön, oli toimijasuhde ainakin osittain alisteinen. KeMeRa-rahoituksen jakaminen tietyille metsänhoidon käytännöille loi metsäkeskukselle eräänlaisen epävirallisen tulosohjaussuhteen metsänhoitoyhdistyksiin. Metsäkeskus kävikin vuosittain keskusteluja metsänhoitoyhdistysten kanssa metsänhoitotöiden tavoitemääristä ja myös seurasi tavoitteiden toteutumista KeMeRa:n mukaisten rahoitushakemusten perusteella (haastattelu 5).

Sen sijaan paimenen suhde metsäteollisuuden puunostajiin oli vaikea, kuten esimerkki nuoren metsän hoidon edistämisestä metsäammattilaisten välisenä yhteistyönä havainnollistaa. Nuoren metsän hoitokampanjan ohjaus- ja tukiryhmässä ongelmaksi tulkittiin, ei kuitupuun hinta tai metsätalouden resurssipula kuten aikaisemmissa yhteyksissä, vaan puukaupan ongelmat yleisesti. Kokousmuistioista välittyi, kuinka ensiharvennuspuuta sisältäviä nuorten metsien hoitokohteita yritettiin sovittaa yhteen teollisuuden puunhankinnan intressien kanssa. Nuoren metsän hoitokampanjan ohjaus- ja tukiryhmän kokousmuistioista pöytäkirjassa 10.12.1998 metsänhoitoyhdistysten tulkinta oli, että kuitupuun huono kysyntä vaikeuttaa nuoren metsän hoitotöitä. Tämän takia työmaita oli jouduttu jopa lopettamaan. Ongelmia listattiin useita, joista esimerkkinä selluloosan markkinatilanne, joka salli mieluiten koivukuidun ostamisen, sekä ensiharvennuspuun laatu. Pari kuukautta myöhemmin 5.2.1999 pidetyn kokouksen muistiossa todettiin, että merkittävimmät puunostajat olivat valtakunnallisesti sitoutuneet ostamaan kaiken nuoren metsän hoidon yhteydessä kertyneen kuitupuun. Paikallista edistymistä asiassa ei kuitenkaan oltu havaittu. Todettiin, että ostajat edelleen pyrkivät vastaanottamaan kaiken hoitokohteiden kuitupuun aiemmin esitetyillä ennakkoehdoilla (kauppa tehdään etukäteen, koivua on mahdollisimman paljon ja mäntyä vähän, toimitukset alkusyksyllä). Saman vuoden lopulla, 03.11.1999 pidetyn kokouksen pöytäkirjassa todettiin jo kärjekkäästi: ”...todellisena ongelmana kuitenkin on se, että n. 400 000 kuutiota hakattavissa olevaa mäntykuitua on toistaiseksi ilman osoitetta, mikä on kansallisen metsäohjelman toteutumisen jarruna samoin kuin liian tukkipainotteinen kysyntä”.

Muistioista välittyi metsäammattilaisten välinen

intressiristiriita ja ongelman ratkaisemattomuus. Tilanne lukkiutui, kun sertifiointi sitoi metsäteollisuuden edustajat istumaan nuoren metsän hoidon työryhmissä, mutta ei kuitenkaan pakottanut varsinaiseen ongelman ratkaisevaan toimintaan eli ensiharvennukseen vastaanottamiseen.

4 Muutospaineet metsätalouden käytännöille: ”kaupallinen ensiharvennus” vai ”puun laatukasvatus”?

Muodostan seuraavaksi nuorten metsien hoitoa koskevista toisistaan poikkeavista tulkinnoista kaksi mallia, ”kaupallinen ensiharvennus” ja ”puun laatukasvatus”. Näihin malleihin sisältyvät perusajatuksot, käytännön ongelmat ja toiminnalliset tavoitteet näkyvät taulukossa 2.

Molempien mallien taustalla ovat samat perusajatuksot tasaikäisen metsikön kasvatuksesta pääasiallisena viljelymetsätalouden menetelmin. Vakiintuneen ”kaupallisen ensiharvennuksen” mallin tuloksena pyritään kasvattamaan jo ensiharvennusvaiheessa kaupalliseen hakkuuseen riittävä määrä ainespuuta. Vaihtoehtoisessa ”puun laatukasvatuksen” mallissa ainespuuta ei kerry ensiharvennusmallissa riittävästi kaupallista hakkuuta varten, jolloin on tehtävä niin sanottu energiapuuhakkuu.

Molempien mallien (taulukko 2) kohdalla tunnistetaan kaksi metsätalouden käytännön ongelmaa, ensiharvennusrästit ja metsätalouden kannattavuus. Taustalla olevista syistä tunnistetaan ensiharvennukseen markkinaongelmat sekä kuitupuun hinnan alhaisuus. ”Puun laatukasvatuksen” malli toi esille yhden ongelman lisää: puun laadun. Hyvälaatuisen tukkipuun kasvu edellyttää puiden kasvattamista riittävän tiheänä taimikkona. Lisäksi laatukasvatusmallissa tuodaan esille hirven aiheuttamat taimikkotuhot ja näiden aiheuttamat kustannukset. Tiheä taimikko voisi toimia ratkaisuna tähänkin. Argumenteilla pyritään luomaan yhteys hyvälaatuisen tukkipuun kasvattamisen, hirvituhojen ehkäisyn sekä ”energiapuuhakkuun” välille. Käytännön

seurauksena olisi metsänkasvatuksen painopisteen siirtyminen maksimaalisesta tukkipuun tuotannosta laadukkaaseen tukkipuun kasvattamiseen ja puun energiakäytön suuntaan.

Mallien yhteisenä toiminnallisena tavoitteena on yleinen hyvä eli ”metsien kestävä hyödyntäminen”. Vasta tätä konkretisoivat tavoitteet tuovat mallien erot esille. ”Kaupallisen ensiharvennuksen” mallissa metsien hyödyntäminen tarkoittaa vain teollisuuden markkinahakkuita. Tätä tarkoitusta varten puuhoito varmistetaan maksimoimalla tukkipuun tuotantoa. ”Puun laatukasvatuksen” mallissa estetään tulkinta, joka nostaa puun energiakäytön, jos ei tasavertaiseksi, niin ainakin varteenotettavaksi ja lupaavaksi metsien hyödyntämisen tavaksi. Esittämällä ”puun laatukasvatusta” metsäammattilaiset eivät kokonaan halua syrjäyttää tukkipuun tuotannon maksimoimista tavoitetta, vaan painottaa sen rinnalla tärkeänä tavoitteena myös kasvatettavan puun hyvää laatua.

Molemmat mallit sisältävät keinoja metsätalouden kannattavuusongelmien ratkaisemiseksi. ”Kaupallisen ensiharvennuksen” mallissa esitetään tulkinta, jonka mukaan kannattavuuden parannuskeinoja ovat teknologiset ratkaisut ja näitä myötäilevät uudet harvennusmallit. Harvennusmalleissa sallitaan aiempaa voimakkaammat harvennukset ja näin vähennetään metsien hoitokertoja. Lisäksi ensiharvennukseen menettäen pyritään lisäämään yhteistyöllä metsäteollisuuden puunostajien kanssa. Myös pieniläpimittaisen puun energiakäyttö on mahdollista silloin, kun välttämättömät metsänhoitotyöt sitä edellyttävät. ”Puun laatukasvatuksen” mallissa ei kritisoida metsätalouden kehittämisen suuria linjoja, kuten esimerkiksi metsänhoidon koneellistamista. Sen radikaalein sisältö on, että metsätalouden kannattavuuden nimissä on tarve asettaa kuitupuun hinnalle nostopaineita luomalla kilpailevaa puun käyttöä.

5 Tulosten tarkastelu

Luvussa 4 esitellyt tulokset tarkentavat kuvaa nuoren metsän hoitorästien ongelmasta. Hoitorästit juontuvat nuoren metsän hoidon kannattamattomuudesta. ”Kaupallisen ensiharvennuksen” mallissa ratkaisuksi esitetään metsänhoitotyön koneellistamista ja harvennustiheyksiä, jotka mahdollistavat koneiden

Taulukko 2. ”Kaupallisen ensiharvennuksen” ja ”puun laatukasvatuksen” mallit.

Kaupallinen ensiharvennus		
Ideat	Käytännön ongelmat	Toinnalliset tavoitteet
Tasaikäismetsikkötalous ja metsänviljely	Ensiharvennuksirästit	Metsien kestävä hyödyntäminen Hyödyntäminen = teollisuuden puuhuolto Puuhuolto varmistetaan maksimoimalla tukkipuun kasvua
Perinteiset taimikon ja nuoren metsän kasvatustiheysuositukset ja harvennuskasvatustehyysmallit	Metsätalouden kannattavuus	Kannattavuus varmistetaan kustannuksia laskemalla, mitä tukee pieniläpimittaisen puun energiakäyttö, sekä teollisuuden kanssa neuvottelemalla Koneellistaminen ja voimakkaammat harvennukset
Puun laatukasvatus		
Ideat	Käytännön ongelmat	Toinnalliset tavoitteet
Tasaikäismetsikkötalous ja metsänviljely	Ensiharvennuksirästit	Metsien kestävä hyödyntäminen Hyödyntäminen = teollisuuden puuhuolto + ainespuun energiakäyttö Puuhuolto varmistetaan maksimoimalla tukkipuun kasvua, mutta myös tavoittelemalla hyvälaatuista puuta
Taimikon ja nuoren metsän kasvatustiheysuositukset ja harvennuskasvatustehyysmallit	Metsätalouden kannattavuus Puun laatu	Kannattavuutta parannetaan lisäämällä metsätalouden tuloja pyrkimällä ainespuun hinnannousuun lisäämällä kilpailevaa käyttöä (energiapuu) Koneellistaminen

käytön. Tämä ratkaisu ei kuitenkaan todennäköisesti nostaisi kuitupuun hintaa. Lisäksi voimakkaasti harvennettujen metsien tuottavuus laskisi, mikä myös alentaisi metsätalouden tuloja myöhemmin. Tuloksena on eräänlainen metsänhoidon umpikuja. Kun pyrkimys nuoren metsän hoidon kannattavuuden parantamiseen alentaa puunkasvatuksen kannattavuutta tulevaisuudessa, syntyy Hajerin (1995) kuvaama välilyönti.

Pieniläpimittaisen puun energiakäyttö on muuttanut metsäammattilaisten käsityksiä puunkasvatuksen tavoitteista. Tämän seurauksena kehittyneessä ”puun laatukasvatuksen” mallissa esitetään metsätalouden kannattavuuden parantamista kuitupuun kysyntää lisäämällä. ”Puun laatukasvatuksen” malli tuottaa merkittäviä toimijasuhteiden muutoksia, sillä se horjuttaa metsäteollisuuden puuhuollon ensisijaisuutta

metsien hyödyntämisen tapana. ”Puun laatukasvatuksen” mallia tuettiin lähinnä kahdenkeskisissä haastatteluissa, mutta ei avoimissa tai metsäammattilaisten välisissä keskusteluissa.

Luonnonvarojen käytön yhteiskunnallinen ohjaus on muuttunut suoraviivaisesta hallinnosta sidosryhmien kanssa yhteistoiminnalliseen, verkostoissa toteutuvaan hallintaan (Sairinen 2009). Luonnonvarojen kestävä käytön edistäminen on monet hallinnon tasot ja sektorirajat ylittävä kysymys, joka edellyttää yhteistoimintaa hallinnon, yritysten, tutkimuksen ja luonnonvarojen hyödyntävien paikallisten toimijoiden kanssa (esim. Lee 1993, Healey 1995, Haila 1998, Iyer-Raniga ja Treloar 2000, Folke ym. 2003, Leskinen 2004, 2007). Metsäkeskus on toteuttanut hallintaa alueellisten metsäohjelmien laadinnassa sekä alueellisissa metsäneuvostoissa,

missä edustettuja sidosryhmiä ovat olleet esimerkiksi metsäteollisuuden puunhankintaorganisaatiot, metsänkoneurakoitsijat, metsäalan oppilaitokset, luonnonsuojelujärjestöt ja työ- ja elinkeinokeskukset. Hallinnassa ei kuitenkaan ole kysymys valtion roolin romahtamisesta, vaan sen uudelleenmäärittämisestä (Sairinen 2009).

Luonnonvarojen käytön yhteistoiminnallinen ohjaus ei aina ole pyrkimystä ongelmien ratkaisemista yhteistyöllä uusia ideoita luoden, vaan myös asioiden tekemistä hallittaviksi (Hiedanpää 2004, Jokinen 2004, Leskinen 2004). Nuoren metsän hoitorästien tapauksessa hallittavaksi ei tule pelkästään hoitorästit, vaan myös niistä käytävä keskustelu. Pyrkimykset tukea ”puun laatukasvatuksen” mallia tuottivat tapoja hallita toimijasuhteiden muutoksesta aiheutuva konfliktia. Tämä tehtiin sulauttamalla diskursiivisesti pieniläpimittaisen puun energiakäyttö ”Kauppallisen ensiharvennuksen” malliin. Avoimessa keskustelussa energiapuun hyödyntäminen rajoitettiin sellaisiin nuoriin metsiin, jotka eivät teollisuuden näkökulmasta olleet mielekkäitä raaka-ainelähteitä. Lisäksi todettiin, etteivät energiapuun käyttömäärät kasva niin suuriksi, että muodostuisi paineita kuitupuun hinnan nostamiseksi.

Samanaikaisesti pieniläpimittaisen puun energiakäyttö vakiinnutti asemansa luomalla vahvoja ja toimivia yhteyksiä maaseutuelinkeinopolitiikkaan (esim. Leskinen ym. 2006). Tämä perustui siihen, että paikallista puuenergiaa tuottivat pienet lämpöyritykset ja metsänomistajien osuuskunnat. Pieniläpimittaisen puun energiakäyttöä tuettiin erilaisilla käytännöillä. Vaikka KeMeRa-lain uudistamiskeskustelussa puuenergian tukia kritisoitiin ja keskustelua käytiin kustannustehokkaan puuntuotannon ja maaseutuelinkeinojen kehittämisen välillä (Luonnonvarainneuvosto 2006, Metsäteollisuus ry 2006) puuenergian tuet säilyivät entisellään. Pieniläpimittaisen puun energiakäyttöä tuettiin myös hanketoiminnalla ja lisäämällä ”puun laatukasvatus” metsänhoitosuosituksiin 2006 (Tapio 2006)

Aineisto on kerätty vuonna 2002. Tuolloin metsäteollisuuden puunkäyttö ja puumarkkinatilanne oli suhteellisen vakaa verrattuna viime vuosien tilanteisiin. Tulokset kertovatkin jännitteistä ja niiden hallinnasta tilanteessa, jossa puunkäytön kehitys oli suhteellisen ennustettavaa. Viimeisen 15 vuoden aikana tapahtunut pieniläpimittaisen puun energiakäy-

tön kasvu ja siihen liittynyt ei-julkinen keskustelu puunkasvatuksen tavoitteista loivat osaltaan pohjaa muutoksiin sopeutumiseen. Kansallisella tasolla kuitupuun energiaksi jalostamisen myönteisistä mahdollisuuksista on alettu keskustelemaan vasta viime vuosina metsäteollisuuden rakennemuutoksen voimistumisen myötä (Hetemäki 2008, Hetemäki ja Hänninen 2009). Vaikuttaisi siltä, ettei metsäpolitiikassa oteta suoraan kantaa siihen, olisiko metsien hyödyntämiseksi nähtävä muutakin kuin teollisuuden markkinahakkuut (Kansallinen metsäohjelma 2015 2008). Meneillään oleva keskustelu metsien arvoketjujen kehittämisestä jatkaa ristiriitoja nostavan kysymyksen hallintaa kansallisessa metsäpoliittisessa keskustelussa.

Tutkimus toi uutta tietoa siitä, mitä esteitä nuorten metsien hoidon poliittiset tavoitteet käytännön tasolla kohtaavat. Nuoren metsän hoidon rästit konkretisoituivat käytännön tasolla tavalla, josta seurasi edellä kuvaamani ”metsänhoidon umpikuja”. Tämä puolestaan synnytti uusia ratkaisuja puunkasvatuksen malleiksi. Poliitiikan toimeenpano ei siten toteudukaan vain ylhäältä alas, vaan paikallis- ja aluetasolla voi syntyä merkittäviä avauksia, jotka voimistuessaan voivat olla vaikuttamassa kansallisen tason politiikkaan. Mikrotason metsäpolitiikan analyysi tuottaa siten tietoa politiikan tavoitteiden saavuttamiseen vaikuttavista tekijöistä, uusista ratkaisumalleista sekä näiden muista vaikutuksista metsäpolitiikkaan.

Tulokset ovat yleistettäviä siinä mielessä, että nuorten metsien hoitorästien ratkaisumallien voi katsoa tuottavan samanlaisia ristiriitoja myös muiden metsäkeskusten alueilla. Tutkimuksen yleistävänä tavoitteena voi olla tiedon tuottaminen juuri tällaisista yleisistä ilmiöistä (Leino 2007). Yleistettävyys perustuu oletukseen, että instituutiot, kuten ohjaus ja metsänhoidon käytännöt, ja niitä toteuttavat organisaatiot ovat samanlaisia myös muualla Suomessa.

Tutkimukseni tarkoitus on myös tarjota metsäammattilaisille uusi näkökulma omaan työhönsä tämän kehittämiseksi. Tulosten yleistettävyys toimii myös siten, että metsäammattilainen lukijana tunnistaa tutkimuksesta asioita, jotka ovat läsnä hänen omassa työssään (Leino 2007). Aineistosta tehtävän analyysin voidaan sallia tietty määrä vaihtelua. Lukija tai toinen tutkija omilla aineistoillaan saattaisi päätyä hieman erilaiseen toimintamalleja

kuvaavaan taulukkoon kuin tässä esittämäni (taulukko 2). Kuitenkin hänen pitäisi tunnistaa joitain tämän tutkimuksen tulosten kanssa samankaltaisia nuoren metsän hoitoon liittyviä ristiriitoja, toimijasuhteita ja niiden hallintatapoja.

Kiitokset

Käsitteistöjen aikaisempia versioita ovat tuntemattoman refereen lisäksi kommentoineet Yrjö Haila, Jaana Kaipainen, Sanna Kotiharju, Eero Nikinmaa, Pertti Rannikko, Minna Santaoja, Maria Åkerman sekä useat Tampereella ympäristöpolitiikan ns. sateenvarjoseminaariin osallistuneet kollegat. Haastattelut litteroi Niina Vilppola. Tutkimuksen ovat rahoittaneet Suomen Akatemia ja MMM.

Kirjallisuus

- Alasuutari, P. 1994. Laadullinen tutkimus. Vastapaino, Tampere. 281 s.
- Berger, P.L. & Luckmann, T. 1998. Todellisuuden sosiaalinen rakentuminen. Tiedonsosiologinen tutkielma. Gaudeamus. 255 s.
- Crang, M. 1997. Analyzing qualitative materials. Julkaisussa: Flowerdew, R. & Martin, D. (toim.). *Methods in human geography: a guide for students doing research projects*. Longman, Harlow s. 183–196.
- Flyvbjerg, B. 2001. Making social science matter. Why social inquiry fails and how it can succeed again. Cambridge University Press, Cambridge. 204 s.
- Folke, C., Colding, J. & Berkes, F. 2003. Synthesis: building resilience and adaptive capacity in social-ecological systems. Julkaisussa: Berkes, F., Colding, J. & Folke, C. (toim.). *Navigating social-ecological systems. Building resilience for complexity and change*. Cambridge University Press, Cambridge. s. 352–387.
- Foucault, M. 1984. The order of discourse. Julkaisussa: Shapiro, M.J. (toim.). *Language and politics*. Basil Blackwell, Oxford. s. 108–138.
- Haila, Y. 1998. Assessing ecosystem health across spatial scales. Julkaisussa: Rapport, D., Costanza, R., Epstein, P.R., Gaudet, C. & Levins, R. (toim.). *Ecosystem health*. Blackwell, Malden, MA. s. 81–102.
- 2009. Ekososiaalinen näkökulma. Julkaisussa: Massa, I. (toim.). *Vihreä teoria*. Gaudeamus. s. 261–287.
- Hajer, M.A. 1995. The politics of environmental discourse. *Ecological modernization and the policy process*. Clarendon Press, Oxford. 332 s.
- Healey, P. 1995. The argumentative turn in planning theory and its implication for spatial strategy formation. Julkaisussa: Pakarinen, T. & Ylinen, H. (toim.). *Are local strategies possible? Scrutinising sustainability*. Urban Planning Publications 29. Tampere University of Technology, Department of Architecture, Tampere. s. 46–70.
- Hetemäki, L. 2008. Puu energiaksi vai paperiksi? *Bioenergia* (6): 9–11.
- & Hänninen, R. 2009. Arvio Suomen puunjalostuksen tuotannosta ja puunkäytöstä vuosina 2015 ja 2020. *Metlan työraportteja / Working Papers of the Finnish Forest Research Institute* 122. 63 s. ISBN 978-951-40-2165-7 (PDF). Saatavissa: <http://www.metla.fi/julkaisut/workingpapers/2009/mwp122.htm>.
- Iyer-Raniga, U. & Treloar, G. 2000. A context for participation in sustainable development. *Environmental Management* 26(4): 349–361.
- Jokinen, A. 2004. Luonnonvarojen käytön ja dynamiikan hallinta yksityismailla. *Acta Universitatis Tampereensis* 1045. Tampere University Press, Tampere. 60 s. + liitteet.
- & Holma, K. 2001. Temporalities and routines in the control of private forestry in Finland. Julkaisussa: Hytönen, M. (toim.). *Social sustainability of forestry in northern Europe: Research and education*. Nordic Council of Ministers. s. 341–358.
- Jokinen, A., Juhila, K. & Suoninen, E. 1999. Diskurssi-analyysi liikkeessä. Vastapaino, Tampere. 281 s.
- Juntunen, M.-L. & Herrala-Ylinen, H. 2009. Metsänhoito- ja metsänparannustyöt 2008. *Metsätalastiedote* 24/2009. 27 s.
- Kansallinen metsäohjelma 2015. Lisää hyvinvointia metsistä – valtioneuvoston periaatepäätös. 2008. 46 s.
- Kellomäki, S., Lämsä, P., Oker-Blom, P. & Uusivaara, O. 1992. Männyn laatukskasvatus. *Silva Carelica* 23. 133 s.
- Laki kestävän metsätalouden rahoituksesta 1996/1094.
- Lee, K.N. 1993. *Compass and gyroscope. Integrating Science and politics for the environment*. Island Press, Washington D.C. 244. s.
- Leino, H. 2007. Yleinen ongelma, yksi tapaus. Julkaisussa: Laine, M., Bamberg, J. & Jokinen, P. *Tapaustutki-*

- muksen taito. s. 214–227.
- Leskinen, L.A. 2004. Yhteistoiminnallisen metsäsuunnittelun mahdollisuudet yksityismetsätaloudessa. *Metsäntutkimuslaitoksen tiedonantoja* 927. 43 s.
- 2006. Adaptation of the regional forestry administration to national forest, climate change and rural development policies in Finland. *Käsikirjoitus*.
- 2007. Kestävyyden tulkinnat metsäkeskusten yhteistoiminnallisissa käytännöissä. *Dissertationes Forestales* 44. 62 s. Saatavissa: <http://www.metla.fi/dissertationes/df44.htm>.
- , Peltola, T. & Åkerman, M. 2006. Puuenergia, metsätalouden toimintakentän muutos ja sosiaalinen kestävyys. *Metsätieteen aikakauskirja*(2/2006): 293–304.
- Luonnonvarainneuvosto. 2006. Luonnonvarainneuvosto korostaa Kemera-uudistuksessa tuen vaikuttavuuden lisäämistä. *Tiedote*. 22.3.2006.
- Lähiajan energia- ja ilmastopolitiikan linjauksia – kansallinen strategia Kioton pöytäkirjan toimeenpanemiseksi. 2005. Valtioneuvoston selonteko eduskunnalle 24. päivänä marraskuuta 2005. 46 s. Saatavissa: http://www.ktm.fi/files/15789/Strategia_211105_.pdf. [Viitattu 27.6.2006].
- Metinfo. 2008. [Verkkosivusto]. Metsäntutkimuslaitos. Saatavissa: <http://www.metla.fi/metinfo/>. [Viitattu 16.12.2008].
- Metsätalouden jaoston muistio. 1991. *Metsä 2000 -ohjelman tarkastustoimikunta. Maa- ja metsätalousministeriö*, Helsinki.
- Metsäteollisuus ry. 2006. Tulevaisuustyöryhmän toimintapidesuosittukset. *Tiedote* 12.6.2006.
- Niskanen, Y. 2005. Metsäsuunnitelman vaikutus metsäkäyttöpäätökseen. *Dissertationes Forestales* 10. Joensuun yliopisto, Joensuu. 48 s. + liitteet.
- Peltola, T. 2003. Puuenergiահankkeet ja paikallislähtöinen kehittäminen. Megawattitunteja, työtä, harvennusrästejä vai hiilidioksidia? *Julkaisussa: Riukulehto, S. & Tuovinen, A. (toim.). Aluekehityksen todellisuus. Seinäjoen IV aluekehityspäivät 19.–20.3.2002. Sarja B* 29. Helsingin yliopisto, Maaseudun tutkimus- ja koulutuskeskus, Seinäjoki. s. 75–91.
- 2005. Politics of a fluid technology: socio-technical trajectories of forest fuel production in Finland. *Julkaisussa: Bammé, A., Getzinger, G. & Wieser, B. (toim.). Yearbook 2005 of the Institute for Advanced Studies in Science, Technology and Society. Profil Verlag, Munich/Vienna*. s. 191–217.
- 2007. Business on the margin: local practices and the politics of forests in Finland. *Ethics, Place and Environment* 10(1): 29–47.
- Sairinen, R. 2009. Ympäristöhallinnan monet teoriat. *Julkaisussa: Massa, I. (toim.). Vihreä teoria. Gaudeamus*. s. 130–150.
- Tapio. 2006. Hyvän metsänhoidon suositukset. *Metsätalouden kehittämiskeskus Tapio. Metsäkustannus Oy. Helsinki*. 100 s.
- Varmola, M. 1980. Männyn istutustaimistojen ulkoinen laatu. *Folia Forestalia* 451. 21 s.
- 1996. Nuorten viljelymänniköiden tuotos ja laatu. *Metsäntutkimuslaitoksen tiedonantoja* 585. 70 s. + liitteet.
- Ylitalo, E. 2009. Puun energiakäyttö 2008. *Metsätaloustiedote* 15/2009. 7 s.
- Åkerman, M. 2005. Risusavotasta maaseudun teknologia-ihmeeseen – puun energiakäyttöä tukevat “käännökset” metsätalouden, energiapolitiikan ja maaseutupolitiikan kentillä. *Alue ja Ympäristö* 34(1): 30–41.
- 2006. Tiedon tuotannon käytännöt ja ympäristöpoliittinen toimijuus. *Acta Universitatis Tamperensis* 1139. Tampere University Press, Tampere. 77 s. + liite.
- 2009. Hybridit ja ympäristön politiikka. *Julkaisussa: Massa, I. (toim.). Vihreä teoria. Gaudeamus*. s. 238–258.
- & Jänis, L. 2005. Lähienergiaa puusta – maatalouden ja energiantuotannon synergiaeduista voimaa maaseudun kehitykseen. *Maaseudun uusi aika* 13(3): 41–48.
- & Peltola, T. 2002. Temporal scales and environmental knowledge production. *Landscape and Urban Planning* 61: 147–156.

45 viitettä